

Protestantse gemeente Leidsche Rijn www.kerkenindehoef.nl

20 juni 2021 Eerste zondag van de zomer

'Spreek je uit'

Marije Karreman

Lezingen Efeziërs 2:11-22, Johannes 4:27-42

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Ze heeft geen naam, de vrouw met wie Jezus spreekt. Nou ja, ze heeft wel een naam maar die wordt niet genoemd. Ze woont in Samaria, in de stad Sichar. Buiten de stad ontmoet Jezus haar. Vermoeid was Jezus bij de Jakobsbron gaan zitten. Zijn leerlingen waren naar de stad gegaan om eten te kopen. En dan, op het heetst van de dag, komt zij aan. Een Samaritaanse vrouw.

Een vrouw van wie we de naam niet kennen.

Bij het gesprek dat zij voerden stond pastor (...) vorige week stil. Wij pakken de draad op bij de reactie van de leerlingen. Zij komen aan als Jezus en de Samaritaanse vrouw uitgepraat zijn. *'Op dat moment kwamen zijn leerlingen terug, en ze verbaasden zich erover dat hij met een vrouw in gesprek was.'*

Deze week waren er meer mensen verbaasd, onthutst en geschrokken. Aliene Boele had voor het Nederlands Dagblad onderzoek gedaan naar seksisme dat vrouwelijke voorgangers ervaren in de kerk. 86% van de 300 respondenten gaf aan seksisme te ervaren bij het werken in de kerk.

Seksisme komt in verschillende vormen voor in heel de samenleving. De gangbare definitie van seksisme, die onder andere Van Dale hanteert, is: onderscheid maken op grond van geslacht, discriminatie op grond van geslacht.

Dit kan expliciet en vijandig zijn in de vorm van seksuele toespelingen of denigrerende opmerkingen. Maar er kan ook sprake zijn van welwillend of goedbedoeld seksisme. En dan is er nog subtiel seksisme. Ook mannen kunnen trouwens seksistisch behandeld worden. Zeg je dat mannen niet kunnen zorgen, dan pin je een man vast op een stereotype.

Veel vrouwelijke collega's waren niet verbaasd over de uitkomst. Dat is niet vreemd, als zo'n hoog percentage deze ervaringen heeft. Scriba van de PKN René de Reuver zei 'geschrokken' te zijn.

Ik heb het nagezocht, de mail kreeg ik destijds, een maand geleden, met de vraag of ik mee wilde doen aan het onderzoek. Het is erbij in geschoten, ik heb het niet gedaan. Ook de uitkomst van dit onderzoek liet ik in eerste instantie voor wat het was, al keek ik er niet echt van op.

Het was Renate Japenga (stagiaire in Protestantse gemeente Leidsche Rijn, seizoen 20/21) die me ernaar vroeg. Heb je het gelezen? Het zelf wel eens ervaren?

Ze had het direct op de opleiding (Predikantsmaster aan de Protestantse Theologische Universiteit) aan de orde gesteld, en van haar mannelijke medestudenten zowel geschrokken als wegwuivende reacties gekregen.

In een predikanten- en pastoresgroep op Facebook postte iemand een top 10 van haar ervaringen, er kwamen honderden reacties op, met tientallen andere vergelijkbare ervaringen van vrouwen. Ik ben ze gaan lezen.

Sommige voorvallen herken ik, andere gelukkig niet. Veel seksisme is goedbedoeld. Zoals het vriendelijk informeren naar het combineren van werk en privé: hoe doe je dat nu, als je aan het werk bent, wie zorgt er voor de kinderen? Aan mannelijke dominees worden deze vragen over het algemeen niet gesteld, maar het is niet kwaad bedoeld. Andere ervaringen van seksisme, waarbij, en ik herhaal nog eens de definitie, onderscheid wordt gemaakt omdat je vrouw bent, zijn ondermijnend, kwetsend. En dan gaat het soms over grensoverschrijdend gedrag, maar lang niet altijd.

Zelf liep ik tijdens mijn studie stage in een gemeente waar de vrouw in het ambt nog onderwerp van discussie was. De predikant aldaar was optimistisch, liep voor de troepen uit. Hij had niet voorzien dat gemeenteleden tijdens huisbezoek de discussie met mij aan gingen, mijn 'zijn' daar, als predikant/pastor-in-opleiding, in twijfel zouden trekken. Dat deden ze wel. Dat raakte me diep. Ik mocht er niet voor ze zijn, omdat ik een vrouw ben, zij waren ervan overtuigd dat dat niet de bedoeling kon zijn. Het werd me meerdere keren gezegd, tijdens pastorale bezoeken. Het doet veel met je onbevangenheid.

In de hele maatschappij is nog steeds sprake van verschillende vormen van seksisme. Waar Renate me ook steeds op wijst, is, hoe vaak vrouwenstemmen niet zijn gehoord, niet zijn opgetekend. In de Bijbel, in het nadenken over geloof en God (de theologie), maar ook in de geschiedenis van ons land, en nog steeds op zoveel plekken.

In Jezus' tijd was de balans nog veel verder te zoeken. Zijn leerlingen kwamen terug en verbaasden zich erover dat hij met een vrouw in gesprek was. *Maar, staat er, toch vroeg niemand: 'Wat wilt u met haar?' of 'Waarom spreekt u met haar?'*

De vrouw ging terug naar de stad en begon te spreken. Ze gebruikte haar stem! *'Kom mee,' zei ze, 'er is iemand die alles van mij weet. Zou dat niet de Messias zijn?'*

Ongetwijfeld was dat niet het enige wat ze zei.

Heel veel Samaritanen kwamen tot geloof door het getuigenis van de vrouw. Zij gingen zelf naar Jezus toe. Ze vroegen hem bij hen te blijven, en dat deed hij.

Nog meer mensen kwamen vervolgens tot geloof in Jezus, eerst geloofden ze om wat deze vrouw hen had verteld, nu werd het bevestigd door wat Jezus hen leerde. En ook zij konden nu beamen: *'We weten dat hij werkelijk de redder van de wereld is.'*

In de brief aan de Efeziërs lezen we hoe Paulus schrijft (in hoofdstuk 1), 'aan de heiligen in Efeze, aan de gelovigen die één zijn in Christus Jezus'. Maar daarna moet hij er veel moeite voor doen om uit te leggen wat die eenheid betekent. Wij lezen

een gedeelte waarin het gaat over de eenheid van joden en heidenen – ‘vrede kwam hij verkondigen aan u die ver weg was, en vrede aan hen die dichtbij waren’ (...), ‘zo bent u dus geen vreemdelingen meer, maar burgers, net als de heiligen, en huisgenoten van God’ (...) en u wordt ‘samen opgebouwd tot een plaats waar God woont door zijn Geest’.

Paulus was vooruitstrevend, in zijn tijd. Hij ging nog lang niet ver genoeg, zouden wij zeggen, maar zijn oproepen aan zowel christenen uit de heidenen als joden, aan zowel vrouwen als mannen, slaven als meesters en kinderen en hun vaders en moeders, laat zien dat hij al die groepen, die mensen, zag, en recht probeerde te doen, uit probeerde te dagen, verder wilde brengen.

En ondanks de beruchte zwijgtteksten in sommige brieven, schreef hij andere brieven waarin hij duidelijk maakte samen te werken met vrouwen, zoals met Euodia en Syntyche.

Door seksisme wordt vrouwen de kans ontnomen om zich onverschrokken en vrij uit te spreken, omdat ze steeds weer in een hoek worden gedrukt, maar er zijn ook andere groepen die te lijden hebben onder vooroordelen, of, soms onbewuste, discriminatie. Daarvan wil ik een voorbeeld geven.

Toen ik in Amsterdam Zuid-Oost vrijwilligerswerk deed bij een diaconaal centrum, Stap Verder, werden mijn ogen geopend voor de westerse superieure blik die je zelf kunt hebben ten opzichte van vluchtelingen en migranten of mensen met een migrantenafkomst in onze samenleving.

Zo vaak voelen zij zich een leven lang te gast in Nederland. Blijkbaar zorgen anderen, waaronder ikzelf, er onbedoeld voor dat zij zich zo blijven voelen. Door steeds te blijven vragen naar afkomst, te benadrukken hoe goed de taal wordt beheerst, het bijzonder te vinden dat iemand werkt of geïntegreerd is.

Deze tekst van Paulus aan de Efeziërs was een inspiratiebron voor veel bezoekers van het centrum, van wie er ook veel aangesloten waren bij kerken in de Bijlmer: in de kerk zijn we geen gasten, geen vreemdelingen of vluchtelingen, nee, allemaal zijn we burgers, huisgenoten van God! Allemaal! We zijn gelijkwaardig!

Ongeacht onze status, onze afkomst, onze achtergrond, en ik voeg er vandaag aan toe, ongeachte onze sekse, en ook ongeacht onze geaardheid of onze leeftijd.

Zo is het in de kerk. Allemaal zijn we huisgenoten van God.

Paulus zegt niet: zo zou het moeten zijn. Nee, hij benoemt hoe het *is*.

Wij worden opgeroepen ons daarnaar te gedragen.

‘Zo bent u dus geen vreemdelingen of gasten meer, maar burgers, net als de heiligen, en huisgenoten van God,’ en hij vervolgt, ‘gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten met Christus Jezus zelf als de hoeksteen. Vanuit hem groeit het hele gebouw, steen voor steen, uit tot een tempel die gewijd is aan hem, de Heer, in wie ook u samen opgebouwd wordt tot een plaats waar God woont door zijn Geest.’

Horen we de stem van de ander? Doen we diegene recht? Horen we de stem van de vrouw, van de man? Van de mens die is gevluht? Van het kind of de jongere? De oudere? Horen we de stem van de mens met een beperking? Van de lesbiennes en homo's en transgenders?

Horen we de stemmen van elkaar, van hen die dichtbij zijn en hen veraf? Luisteren we en laten we ons verrassen? Geven we elkaar, geven we de ander, de ruimte, om haar of zijn verhaal te doen?

De leerlingen van Jezus kwamen terug en verbaasden zich erover dat Jezus in gesprek was met deze vrouw. Maar ze stelden geen vragen. Ze hielden hun mond, slikten hun vooroordelen in. Ze lieten zich verrassen. Deden een stapje terug, boden ruimte. Deze vrouw werd een belangrijke getuige van Jezus onder haar stadsgenoten. Een belangrijke getuige van God, want over God had Jezus haar verteld. 'Heb je dorst? Er is een bron die niet opdroogt. Wil je bidden? Er is iemand tot wie je altijd kunt gaan.'

En dan nog dit. Dit vond ik op een website over heiligen. Ik wil het jullie niet onthouden. Het verhaal gaat, dat de Samaritaanse zich met haar vijf zussen en haar twee zonen, die allemaal martelaar worden, bij het Pinksterwonder liet dopen en de naam 'Photeine/ Fotini' kreeg, dat betekent 'stralend licht'. Ze werd overtuigd volgeling van Christus en ze reisde als belangrijk persoon binnen de gemeenschap rond de evangelist Johannes, die haar verhaal optekende in het Johannesevangelie, naar alle windstreken om het goede nieuws van de komst, het leven, lijden, dood en opstanding van de Messias te verkondigen.

Gezien meerdere fresco's in de catacomben in Rome, de oudste is uit de 1^e helft van de 3^e eeuw en te zien in de catacombe van Callisto, was Fotini in Rome zeer bekend. In Griekse preken van de vierde tot de veertiende eeuw wordt zij zelfs 'apostel' en 'evangelist' genoemd.

(Bron: <http://www.hansdornseiffen.nl/fotini-de-vrouw-aan-de-bron/> en ook andere bronnen)

Tenslotte wil ik me richten tot al diegenen die misschien denken: ik ben iets van mijn onbevangenheid kwijtgeraakt, door hoe men met mij omging of omgaat, door hoe ik eruitzie, mijn achtergrond of afkomst, of gewoon om wie ik ben.

Gebruik je stem. Weet dat jouw verhaal er mag zijn. Dat jouw vragen ertoe doen. Dat jouw gedachten van waarde zijn.

Schroom niet je uit te spreken, op jouw plaats, in je gezin, met je vrienden, bij familie, in gesprek met je ouders of je werkgever, in je klas en in de gemeente, de kerk.

Ongeacht wat iemand er ook van zou kunnen denken.

Je stem wil gehoord worden. Wat je te zeggen hebt telt. Laat je niet het zwijgen opleggen. Spreek je uit.

Amen